

बैतडेली भाषिकाका सामाजिक भेदको विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत नेपाली विषयको
दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह तेस्रो सत्रको
निर्धारित पाठ्यांश ७२०
को प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी

माधवीकुमारी भट्ट
दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०८०

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्घ, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह, तेस्रो सत्रमा अध्ययनरत छात्रा माधवीकुमारी भट्टले “बैतडेली भाषिकाका सामाजिक भेदको विश्लेषण” शीर्षकको शोधप्रबन्ध मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र म यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
सहप्रा.डा. भरतकुमार भट्टराई
(शोधनिर्देशक)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०८०/०६/२२

त्रिभुवनविश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तहका विद्यार्थी श्री माधवीकुमारी भट्टले दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत (७२०) को प्रयोजनार्थ तयार पार्नुभएको “बैतडेली भाषिकाका सामाजिक भेदको विश्लेषण” शीर्षकको शोधप्रबन्धको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ।

शोधप्रबन्ध मूल्याङ्कन समिति

नाम	हस्ताक्षर
१. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल् (विभागीय प्रमुख)
२. सहप्रा.डा. भरतकुमार भट्टराई (शोधनिर्देशक)
३. सहप्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा (आन्तरिक परीक्षक)
४. प्रा.डा. महादेव अवस्थी (बाह्य परीक्षक)

मिति : २०८०/०८/२९

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागद्वारा सञ्चालित दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत (७२०) को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत “बैतडेली भाषिकाका सामाजिक भेदको विश्लेषण” शीर्षकको शोधप्रबन्ध आदरणीय गुरु सहप्रा.डा.भरतकुमार भट्टराईको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । प्रस्तुत शोधप्रबन्ध लेखनको क्रममा बारम्बार आवश्यक प्राज्ञिक परामर्श दिई शोधकार्यलाई पूर्णता दिन मार्गदर्शन गर्नुभएकोमा म उहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञताका साथै आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधप्रबन्ध तयार गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभागका प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलप्रति म आभारी छु । यो शोधपत्र तयार पार्ने सन्दर्भमा आवश्यक सरसल्लाह दिएर तथा सामग्री देखाइदिएर समयसमयमा सल्लाह प्रदान गर्ने आदरणीय गुरु प्रा.डा. महादेव अवस्थी, प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे, सहप्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा, सहप्रा.डा. नारायणप्रसाद गड्तौला, सहप्रा.डा. दुर्गाप्रसाद घर्ती लगायतका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति म कृतज्ञ छु ।

मेरो प्रस्तुत दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि अध्ययन तथा शोधप्रबन्धको तयारीका क्रममा विश्वविद्यालय अनुदान आयोग भक्तपुरबाट दर्शनाचार्य विद्वत्त्वृत्ति उपलब्ध भएकाले यसबाट मेरो अनुसन्धानलाई आर्थिक रूपमा पनि सहयोग प्राप्त भएको छ । यसर्थ मेरो अनुसन्धानलाई सफल बनाउन विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको प्रोत्साहनमूलक भूमिका पनि मेरा लागि अविस्मरणीय छ । अतः विश्वविद्यालय अनुदान आयोग र यसका पदाधिकारी तथा सम्बद्ध कर्मचारी सबैप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा शोधप्रबन्ध लेखनका क्रममा मलाई प्राज्ञिक परामर्श र प्रेरणा दिइरहनुहुने साथीहरू दामोदर सापकोटा, दीपक चन्द, आसमान लामा, निलुफर बन्जरालगायतका सम्पूर्ण साथीहरूप्रति म आभारी छु । त्यस्तै यस लेखनका क्रममा हौसला तथा समय व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने कार्यरत संस्था श्री थुम्का आधारभुत विद्यालय परिवारलाई पनि विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु । त्यस्तै शोधप्रबन्ध तयार पार्ने क्रममा सामग्री सङ्कलनका लागि त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय र नेपाली विभागीय पुस्तकालयबाट पनि सहयोग प्राप्त भएको छ । त्यसका लागि यी सम्बद्ध संस्थाहरूप्रति म आभारी छु ।

अन्तमा यो शोधप्रबन्ध आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर
समक्ष पेश गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र २०७७ / २०७८

त्रि.वि. दर्ता नं. ६-३-२८-६७-२०१६

क्रमाङ्क : १७

मिति : २०८०/०६/२२

.....

माधवीकुमारी भट्ट

दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह

तेस्रो सत्र

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१.१	विषयपरिचय	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोधकार्यको औचित्य	७
१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	७
१.७	शोधविधि	७
	१.७.१ सामग्री सङ्कलनविधि	७
	१.७.२ सामग्री विश्लेषणविधि	८
१.८	शोधप्रबन्धको रूपरेखा	९

दोस्रो परिच्छेद

सामाजिक भाषिक पक्ष

२.१	विषयपरिचय	१०
२.२	भूगोल र समाजभाषा	१०
२.३	धार्मिकता र समाजभाषा	११
२.४	पुख्र्यौली शासक-शासित र समाजभाषा	१४
२.५	जातीयता र समाजभाषा	१५
२.६	निष्कर्ष	२०

तेस्रो परिच्छेद

सामाजिक संरचना र भाषिक पक्ष

३.१	विषयपरिचय	२२
३.२	अभिवादन	२२
	३.२.१ उमेरगत अभिवादन	२३
	३.२.२ पारिवारिक अभिवादन	२३
	३.२.३ नातागोतागत अभिवादन	२३
	३.२.४ लैङ्गिकताका आधारमा अभिवादन	२४
	३.२.५ जातिगत अभिवादन	२५
	३.२.६ मितेरी अभिवादन	२६
	३.२.७ निष्कर्ष	२६

३.३	सम्बोधन	२६
३.३.१	उमेरगत आधारमा सम्बोधन	२७
३.३.२	पारिवारिक आधारमा सम्बोधन	२७
३.३.३	नातागोतागत आधारमा सम्बोधन	२८
३.३.४	लैङ्गिक आधारमा सम्बोधन	२९
३.३.५	जातिगत आधारमा सम्बोधन	३०
३.३.६	मितेरी सम्बन्धका आधारमा सम्बोधन	३१
३.३.७	नामपदका आधारमा सम्बोधन	३२
३.३.८	निष्कर्ष	३४
३.४	सर्वनाम	३४
३.४.१	उमेरगत सर्वनाम	३५
३.४.२	नातासम्बन्धगत सर्वनाम	३५
३.४.३	जातिगत सर्वनाम	३६
३.४.४	आदरगत सर्वनाम	३७
३.४.५	आर्थिक अवस्थागत सर्वनाम	४०
३.४.६	निष्कर्ष	४०
३.५	लैङ्गिक व्यवस्था	४०
३.५.१	प्रभुत्व र भाषिक भेद	४१
३.५.२	रङ्ग व्यवस्था र भाषिक भेद	४२
३.५.३	प्रतिष्ठा र भाषिक भेद	४२
३.५.४	निषिद्धबोधक शब्द र भाषिक भेद	४३
३.५.५	फरक शब्द र भाषिक भेद	४४
३.५.६	निष्कर्ष	४५
३.६	सामाजिक भूमिका वा स्तर	४५
३.६.१	पदीय मर्यादाका आधारमा	४६
३.६.२	शैक्षिक अवस्थाका आधारमा	४८
३.६.३	औपचारिकताका आधारमा	५३
३.६.४	आर्थिक स्तरका आधारमा	५५
३.६.५	उमेरका आधारमा	५७
३.७	निष्कर्ष	५९

चौथो परिच्छेद
सारांश तथा निष्कर्ष

४.१	सारांश	६१
४.२	निष्कर्ष	६४
	परिशिष्ट	६७
	सन्दर्भसामग्री सूची	८०

तालिकासूची

तालिका १ : बैतडेली भाषिकामा जातिगत अभिवादन	२५
तालिका २ : उमेरका आधारमा सम्बोधन	२७
तालिका ३ : पारिवारिक सम्बोधनवाचक शब्द	२८
तालिका ४ : नातागोतावाचक सम्बोधन	२९
तालिका ५ : उमेरका आधारमा सर्वनाम	३५
तालिका ६ : प्रतिष्ठाबोधक शब्दावली	४३
तालिका ७ : लिङ्गगत फरक शब्द	४४
तालिका ८ : बैतडेली भाषिकामा पदीय मर्यादाका आधारमा समाजभाषिक व्यवस्था	४६